

ДР. ОСИП НАЗРУК

СТУДЕНТСТВО
- Й ПОЛІТИКА -

ЛЬВІВ—ВІДЕНЬ; 1921
ВИДАННЯ „УКРАЇНСЬКОГО ПРАПОРУ“

I.

Студентство й політика.

Молодь це та частинка суспільности, яку удержують (з малими виїмками) її батьки.

В цілім світі принята засада, що молодь має вчитися, щоби мала з чим виступити, як дійде до зрілого віку. Так є у великих народів. У Англіїців пересічно щойно по 30-ім, нерідко по 40-вім році життя виступає мужчина на арену публичного життя. У Німців, які мають могутні студентські організації зі столітніми традиціями — не видно студентської молоді в політичнім життю. Те саме у Шведів, Данців, Норвежців, Американців, Японців, Китайців і т. д.

У нас інакше: студентська молодь від Маркіянової „трійці“, від Кирилометодіївського Братства, від оснування „Просвіти“ — все брала визначну участь в публичнім життю. І це поява зовсім зрозуміла, хоч ненормальна: поневолений нарід як обложена кріпость уживає до оборони свого життя всього, що в нім живе. А що молодь це найбільше жива частинка народу, отож вона найживіше відчуває поневолення свого народу й найскорше противиться цьому. І тут оправдання цієї ненормальної появи. Подібно було довший

час у Поляків, подібно було й у Росіян, яких неволив їх власний (царський) уряд. Одначе на загал — це поява, як сказано, ненормальна і як кожда ненормальність — нездорова. Вона мусить у кожного народу виродитися до неможливости, як виродилася у Росіян в нігілізм, як виродилася у Поляків в анархію, що не визнавала жадного уряду взагалі і свого також ні; скристалізувалося це у відомім висказі польської молоді з часів польських повстань: „Rząd jest na to, aby nim rządzić“.

Щось дуже подібне бачимо в памятних резолюціях зїзду українського студентства в днях 1—3 липня 1921 р. Цей резолюційний мухомор, що складається з 20 красок, не вискочив несподівано з молоді: його вигодували попередні покоління старших діячів, відриваючи молодь від книжки й пхаючи її в вир виборчої агітації й партійної боротьби. Правда — під важким польським гнетом навіть за австрійських часів треба було до виборчої боротьби мобілізувати все, що було під рукою. Одначе чи це приносило суспільности більше пожитку, чи більше шкоди? Пожиток був хвилевий, а шкода була тревала. Полягала вона на тім, що молоденькі хлопці за вчасно засмаковували в успіхах публичного виступу без відповідної підготовки й опісля відвикали від тяжкої, солідної праці над собою. Це ломало в дальшім життю нераз найкращі одиниці між молодю. Майже в кождім повіті по-

явилися зломані політиканством „академіки“, що роками сиділи без іспитів на марних писарках або прямо на карку убогих батьків. Вони відстрашували селян і міщан від посилання дітей до вищих шкіл.

Це виробляло страшну атмосферу, яка впливала також на молодь, що вчилася: у неї вироблявся шкідливий ідеал „молодого діяча“, яким вона мірила вартість цілого свого покоління. Дійшло до того, що молодь стала взагалі нечутка на перестороги в тім напрямі. Мені лучився раз такий характеристичний випадок: я мав недавно у віденській „Січі“ виклад (лекцію) про становище молоді в суспільности. В тій лекції звернув я м. п. увагу на шкоду, яку приносить молоді завчасна участь у політиці й партійнім життю. На своє здивування побачив я в студентськім органі „Молоде Життя“ згадку про свою лекцію, в якій передано зміст цього уступу моєї лекції — якраз навпаки...

Але я далекий від того, щоби молодь взагалі відклонювати від публичного життя. Бо якби до цього довести, то на будуче можна попрощатися з усяким політичним розвитком: ми малиб інтелігенцію, чутку тільки на питання особистої карієри і більше на ніщо.

Тому треба впоїти в молодь переконання, що вона поза наукою повинна цікавитися публичним і навіть політично-партійнім життям, повинна в характері госпітантів брати участь

в партійнім життю, але не повинна вязатися з жадною партією перед осягненням громадянського становища. Наперед здобути собі доступ до якогось фахового знання і щойно опісля брати участь в практичній політиці, готуючись до неї обсервацією й студіями, а не замотуванням себе в партійну роботу перед часом. Студент як дійсний член партії — повинен перейти до минувшини як спомин діточої хвороби нашого політичного життя, коли нація мала ще дуже мало інтелігенції. (Порівнай мою збірну працю „Хроніка укр. акад. молоді у Львові“, печатану в 1908 р. в альманаху віденської „Січи“ й окремо).

И.

Вічуючі діти.

З приводу революцій „Зізду українського студентства у Львові“ в днях 1—3 липня. 1921.

Мотто: „И бѣ по полугривнѣ
голова коняча...“

Зі старої літописі.

Старі літописі українського народу часто згадують про незаконні віча неспокійного часу, в яких брала участь неповноправна молодь. Коли ломалася державна влада на землях України, коли воріг кидав смагу з пламенного рога в села і городи її, коли заграва огнів пожарних стояла над Києвом, Володимиром і Галичем, коли голод був такий, що коняча голова коштувала пів срібної гривні (а гривня була маєток!) — тоді на сцену нашої надзвичайно цікавої історії виступали „вічуючі діти“.

Старі літописці не легковажили їх. Вони, що нероз цілі битви або здобуття важних городів і територій записували одною стрічкою, кількома словами, — постійно згадують „вічуючих дітей“. Значить — привязували вагу до їх віч, признавали їм значіння як цвітови народу, як його надії. А все таки своїм сухим, глибоко до ядра душі

правдивим стилем дучили „вічуючих дітей“ з упадком і нещастям...

І ми також не легковажимо „вічуючих дітей“ свого народа. І не тільки не легковажимо, але щиро радіємо, що молодь інтересується публичними справами Рідної Землі, яка стогне під копитами наїздників. Стогне з болю, і ратунку шукає. Шукає всіма вібрами, всіма органами, всіма зв'язками свого тяжко пораненого організму.

І той ратунок показує їй так, як його розумів, зїзд українського студентства, що відбувся у Львові в перших трьох днях липня сього року в присутности 250 учасників. Пригляньмося тому плянови ратунку молодих людей, які певно голосували за ним зі щирим огнем в своїх невинних очах, голосували з переконанням, що роблять добре діло. А молодість їх --- найліпший свідок їх замірів.

Але инша річ замір, а инша те, що з нього може або й мусить вийти серед даних обставин. Перейдім зміст 21 ухвал того зїзду. Перша з них висказує ціль, ідеал нашої молоді, який в також ідеалом всього українського народу: Самостійність і соборність української державности. Це ідеал слухний, ясний і високий.

Коли скінчити читання першої ухвали, мнмохить пригадується гарна строфа поета:

Щось було з початку в тих словах
Наче чистїї води,
Вїяв свіжістю, добрістю з них
Якяйсь дух прохолоди*.

Але друга ухвала звучить так: „Зїзд українського студентства Галичини взиває всі партії Галичини, котрі стоять на ґрунті всеукраїнської національної державности, за взаїмним порозумінням сотворити тимчасовий Галицько-український Уряд з місцем осідку в Галичині на підставі принципу особистого підбору, а не партійного ключа, з поміж найактивніщих і найбільше довіря гідних українських громадян“.

І знов пригадуються мимохіть віщі слова поета:

„Та помалу важке щось тягло,
Наче самум пустині —
І робилося лячно, немов
В ніч без світла дитині...“

Так. Дійсно загашене було світло розваги в хвилі, коли переходила ця друга ухвала. Панове! Адже Галичина в неволі. В найтяжшій неволі, яку знає історія Європи. Перейдіться по мучених селах, по ляцьких тюрмах, а переконаєтеся про це. І деж може в такому поневоленім краю існувати Уряд? В Домбю чи в Пикуличах? Річ ясна, що автори цієї резолюції сім літ систематично не бачили книжки (бо не могли). Але все таки настільки треба мати знання (коли виступається прилюдно) — що історія не знає такого випадку, деб у тяжко поневоленім краю можна було сотворити уряд(!), який мавби можливість свобідного ділання на користь, а не на шкodu того краю! Може ввижавється вам Ірляндія?

Але чи ви застановилися над тим, що сотки тисяч Ірляндців вернули з великої війни в Європі на свій острів, вернули як англійське військо зі зброєю в руках! І щойно тоді почали рух, почали завзяту боротьбу! І щойно тоді почали з ними рахуватися! А чи наші „революціонери“, які говорять чи балакають про „масові рухи“, відповіли бодай одним одиноким ділом на тисячні знущання наїздника над селянами й робітниками, над інтелігенцією й жінками, над дітьми й над — ними самими?! Ні!! І ще одно требаб вам знати, панове! Що не в Ірляндії сотворено той тимчасовий уряд, з яким після довгої боротьби в нутрі краю починає рахуватися Англія, не в Ірляндії, тільки на свobodній американській землі! І ще тепер той ірляндський уряд є тільки одною віткою, одним звеном великої, добре заосмотреної організації, якої головний осередок поза Ірляндією, на повній свободі. І в тім його сила! Цього всього ви, очевидно, не знали, коли ухвалювали ту резолюцію, звернену проти легального Уряду Рідної Землі, який тяжко і з успіхом працює. І певно не знали, що той існуючий Уряд Галицької Землі має недвoзначні дані, що Галицька Земля ніколи не дістанеться Польщі і що вже незабаром уступить з неї польський наїздник. Бо інакше ви чейже не булиб ослаблювали становища того Уряду й не відзвизалисяб до нього так по діточому:

„Зїзд взивав Диктатуру ЗУНР. вповні під-

чинятися під розпорядки Галицько-Укр. Уряду...“ (ухвала 4).

Якого Уряду?! Того, що його ви щойно хочете „сотворити“ — при допомозі партій, але — „без партійного ключа“! Чи були ви, панове, коли в партії? І дійсно діяльними членами? І як довго? Адже ви молоді й не малиб на це ні часу, ні нагоди навіть, якби не перебули сім літ війни і неспокоїв, тільки якби перебули останніх сім літ мира. І ви беретеся показувати партіям, як складати Уряд і що робити?

Подумайте, панове, над тим, що ви ухвалили.

Говорите про науку в фахових школах в краю і про — масовий революційний рух в краю! Ми не хочемо у вас гасити революційного духа проти Польщі, ні — але ці поняття не вяжуться з собою... Вибачте за прикре слово...

Взиваєте суспільність, щоби відмовила всякої матеріальної допомоги тим студентам, які на зазив цього вашого Зїзду не вернуть до краю. Панове! Тільки дрібка застанови вистарчить, щоби доказати, як ви самі собі шкодите: Отож двітора тисячі студентів, які користають з добрих фахових шкіл за кордоном, має на зазив 250 товаришів покидати почату роботу, покидати її може вже в середині або й при кінці тай — їхати до ваших легендарних фахових шкіл в краю, які ви щойно хотілиб „сотворити“!? Вони не поїдуть, ви певно тих шкіл у краю не

сотворите — а наслідок ваших ухвал може бути тільки такий, що вороги використають їх і почнуть кричати в Америці: „Не посилайте студентам у Празі й Відні ні гроша, бо „край“ так каже, чуєте — край!...“

Чи не прийшло вам на думку, як дуже такі резолюції потрібні — нашим ворогам? І чим не застановляє вас це, що в краю, де арештують тисячі цілком невинних людей, вас не арештували Поляки навіть за такі „революційні“ ухвали? Бо чейже навіть наймолодший з вас знає, що польська шпіонажа й поліція не є аж така сліпа і дурна, щоби не знала, де й коли збереться 250 учасників зїзду і щоби через три дні не довідалася про настрої віча. А прецінь вас не арештували. Чи то чудо? Ні. Ця загадка має простеньку розвязку.

Вас не арештували тому, бо Полякам дуже потрібні такі резолюції в обох напрямках: 1. проти легального Галицького Уряду, щоби представляти чужим, що той Уряд не мав поваги в краю і 2. проти Польщі, а за „масовим революційним рухом,“ щоби тим страшніше давити наш нарід і мати оправдання перед світом...

Давити той нарід зможуть тим краще, що ви не підготували взагалі жадного революційного руху, тільки балакаєте про нього.

Говорите про „сотворення державного апарату“ в Галичині, на Холмщині, Волині й Підляшшу. Чи ви з місяця впали на бідну Галицьку

Землю, чи з — еміграції прийшли?! Яке цей апарат „сотворити“ під польським ярмом? Чи не так само, як ваші „фахові школи“?

Вже 20 літ доходить від хвилі, як я перший раз прийшов в університет. Від тоді по внутрішній день все пильно читаю студентські резолюції. Але — признаюсь — що таких неровважних резолюцій я ще не читав, хоч за 20 літ не одну резолюцію бачив.

А верхом і вінком усього є ваш зазив до управ українських партій з дня 5. липня с. р. Він в історії пайдократії напевно займе визначне місце як документ, а й автори його не останні. Не хочу докладно розбирати змісту зазиву, бо — мені робиться ніяково за молодь мого народу... Я мусівби сильно глумитися над тим зазивом, а мені не до глуму.*) І тому поважно питаю вас, чи можливо, щоб управи партій дали вам взагалі яку небудь відповідь протягом 5 днів, як ви цього домагаєтесь... Чи ж ніхто з вас не подумав, як довго йде почта зі Львова напр. до

*) Зазначу тільки мимоходом, що матура не уповажняє до засідання в Президії (!) „Національної Ради“, як ваш „КУМ“ того домагається. І скажу вам отверто, що ті, котрі ставлять такі смішні домагання, не повинні засідати не то в Президії Нац. Ради, але і в Раді ні. І навіть в „КУМІ“ ні, хіба „розвеселенія ради“ в цих тяжких часах. Реформи раджу вам почати не від Галицького Правительства, але від свого „КУМА“. Так навіть революційний „замах стану“ не пошкодив би нікому.

Товмача і з Товмача до Станіславова і знов до Товмача і знов до Львова? А протягом 15 днів ви хочете скликання „Тимчасової Національної Ради“... Ручу вам, що навіть цісар Вільгельм тоді, як була упорядкована мов пуделко німецька держава — не мігби в такому часі був доконати скликання ще невибраного представництва. І чи після того всього ви серйозно очікуєте, що партії взагалі щось вам скажуть на ваші пропозиції? Хиба, що зійдуть до рівня, на якому стояв ваш дуже молоденький зїзд.

Цим ми не хочем діткнути українського студентства. Навпаки. Ми припускаємо, що 700 українських студентів, які вчаться в Чехії, 300 на Буковині, 200 у Відні і коло 1000 в краю, які не були на вашім зїзді, мають зовсім інші погляди, ніж ви. Що більше. Віримо, що й ви самі другий раз таких резолюцій не ухвалили б і що ваш К. У. М.*) такого зазиву до партій другий раз не пішло.

А на закінчення скажемо вам, хто був кумом при творенні атмосфери, з якої вийшли і ваші резолюції і ваш „КУМ“ — без вашого відома. Дійсними творцями тої атмосфери є платні польські провокатори, які хочуть взяти молодь на гачок, оповитий гарним ідеалом всеукраїнської Держави. Ті справно і тихо працюючі провокатори, які вживають найгіршої, затро-

*) К. У. М. — Комітет Української Молоді.

еної зброї, котрій на імя корупція! Не шукайте винних між вами, бо вони поза вами. Галицький Уряд знає їх і знає, хто їм платить і в свій час оповістить це. І тоді буде їх голова також по пів гривні — але теперішньо! А вас ніхто не посуджує, що ви знали про цю злочинську роботу, яка викликає атмосферу невдоволення. Бо тоді ми так не говорилиб до вас. Це хіба таке ясне і слушне, як ваша перша резолюція.

В цю тяжку пору, коли наближається рішення долі Рідного Краю, кличемо до вас словами поета тих, які грішми затроюють атмосферу:

Przestańcie dzieci, bo źle się bawicie...

Wam to igraszka, nam chodzi o życie —
Całego Narodu...

А вас, панове офіцири, коли й ви берете участь в акції молоді як студенти, ніхто не уважає дітьми! І до вас інакшу мірку приложивби кождий Уряд, коли бралиб ви участь в такій акції. Виж військові. І німб ваш і повага ваша істнують так довго, поки ви займаєтесь військовими справами, як це ви найкраще бачили на Великій Україні. Тут годі говорити, що ви може не присягали Галицькому Урядови. Бо присягала вся Галицька Земля, а ви також її сини! Як дорослі люде, котрим стукнула трийцятка літ, застановіться над тим, чи вам ялося пхатися до молоді, яка буде оправдана, бо має дуже доброго свідка — свою молодість.

А мужеський вік то вже не молодість. Si duo faciunt idem, non est idem!

Р. С. Стверджуємо, що Українська Молодь у Львові видала потім комунікат, який наглядно доказує, що молодь уже розумів, що становища Галицького Уряду не тільки не вільно нічим ослаблювати, але треба його скріпляти. Мимо того видаємо цю статтю як пересторогу на будуче.

Тогож автора

вийшли окремими книжками й брошурами
в українській мові:

I.

Оригінальні праці:

1. Що то в суспільні класи, боротьба клас, пролетаріят, буржуазія, капіталізм і організація. (4 видання, 1-е вид. 1906).
2. Про Івана Франка. Вид. „Гром. Голосу“.
3. Суд Олекси Довбуша й інші оповідання.
4. Про карпатських опришків. (Розвідка).
5. Про вшехполяків, їх історію, теорію й таємну організацію.
6. Що то є нарідабо нація.
7. Як називається наш Рідний Край і нарід.
8. Формальні проблеми української державности (герб, монетна одиниця, військовий однострій і стяги).
9. За що боремося. (Популярний нарис устрою України).
10. Корупція в державнім життю.
11. По перших виборах на підставі загального виборчого права. (Огляд сил галицьких партій).
12. Про політичні партії.
13. Військо й політика.
14. Студентство й політика.
15. З кривавого шляху У. С. С.
16. Слідами Укр. Січових Стрільців.
17. Над Золотою Липою. (В таборах У. С. С.).
18. Огні Срібної Землі. (Історичне оповідання в часів національно-релігійної боротьби в Карпатській Україні, на Спижу).
19. Про старі пам'ятки Поділля. До Бакотя. (Вражіння в подорожі до українських Помпеїв).
20. Українська Салтанка Роксолія. (Інформаційна розвідка).

21. Князь Ярослав Осмомисл. Українська історична повість з 12. століття в 2 томах. Видання „Просвіти“.
22. Ескізи зі школи життя. Раб, хам, дурень. (Сатири).
23. Про українські повстання. Соколовський і сусідні групи.
24. Розмова в Ільдиз-Кіоску про державні справи. З Великої Легенди Сходу. (Політична сатира).
25. Рік на великій Україні. Спомини з революції.

II.

Перерібки й переклади:

26. Революційний катехізм (Бакуніна).
27. Новомальтузіянська теорія.
28. Готама Будда.
29. Іван Жижка. (Образки з гуситських воєн Ленава — з розвідкою).
30. Казка про державу. (Сатира).

III.

Праці писані спільно з іншими авторами:

31. Хроніка руху української академічної молоді у Львові. (Писано з Ол. Охримович).
32. Як писати мемуари. Пояснення і практичні вказівки. (Писане з Ів. Кревецьким). Два видання.

Місця друку цих видань:

- Львів: I, 1—6, 11, 15, 18, 21. II, 26—29. III, 31.
 Київ: I, 1, 8.
 Відень: I, 1, 7, 10, 14, 16—17, 25. III, 32.
 Камянець на Поділля: I, 9, 19—20, 22—24. II,
 30. III, 32.
 Кремянець на Волині: I, 12, 13.

